

עלון כלב המועדים

הלכות והליכות בענין

גליון פ"א

"שמות החג, נוי סוכה, הושענות, הושענה רבה"

חג הסוכות - שמות החג

"בסוכות תשבו שבעת ימים... כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" (ויקרא כג, מב-מג).

"חג הסוכות" דכתיב (ויקרא כג, לד) "חג הסוכות שבעת ימים לה'". הטעם בשם זה: על שם הסוכות שישבו בהם אבותינו ועל החובה לשבת בסוכה בזמן הזה.

חג הסוכות נקרא גם "זמן שמחתנו"

הטעם בשם זה: לפי שהוא זמן האסיף שחל באותו הזמן, וזמן האסיף הוא זמן שמחה כמו שכתוב (תהלים קכו ה ו) "הזורעים בדמעה ברינה יקצרו וגו' בא יבוא ברנה נשא אלמתי".

טעם אחר: לפי שהיתה בו שמחה יתירה בבית המקדש (מהרי"ל).

טעם אחר: לפי שישראל יצאו נקיים מהעונות והפשעים (נהג כצאן יוסף דף עט ענ) ובוה הזמן נמחל עון העגל ונצטוונו בהקמת המשכן (אליה רבא, מטה משה תקמ בשם האבן שועיב דרשה לסוכות ד"ה ויש לשאול).

טעם אחר: לפי שענני הכבוד שהיו במדבר חורו על חיבה ואהבת הקב"ה לישראל שכן המן והבאר שנתן להם היו מוכרחים לחיי האדם, שהרי הלכו במדבר והיה הקב"ה צריך לתת להם מזונות ומים, אבל במה שהולכים והקיפם בענני הכבוד זה מורה שהקב"ה מחבבם חבה יתירה (בני יששכר).

טעם אחר: לפי שנאמר בו פעמים ושמחת א "ושמחת בחגך" ב. "והיתה אך שמח" (פירוש הסידור לרוקח).

"חג האסיף" דכתיב (שמות כב) "וחג האסיף תקופת השנה".

הטעם בשם זה: על שם האסיף שחל בתקופה זו. טעם אחר: ללמדנו שכמו שהזמן הוא זמן האסיף של היבולים החקלאים כך הוא גם זמן האיסוף של ההישגים הרוחניים מהימים הנוראים, ועוד שהחג משלים את החגים.

טעם אחר: ציווה הקב"ה לישב בסוכה בשעה שהגרנות מלאו בר והיקבים תירושו ויצהר, כי במדבר ישבו באוהלים ולא היה להם קרקע ולא דגן ותירושו ויצהר, לבלתי רום לבבם על בתים מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה (ויקרא כג מג רשב"ם שמות כג סז).

"חג": (במדבר כג יב) דכתיב "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי וכו' וחגתם חג לה' וכו' חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" (דברים מז יז).

הטעם שהג הסוכות נקרא בלשון רבים לפי שדיני הסוכה נלמדים מלשונות סוכה רבים שבתורה. טעם אחר: לפי שלומדים מנין הדפנות והסכך מן פעמים שכתוב בסוכות בפרשת אמור (בני יששכר מאמר ט א).

לע"נ
אמי מורתי
הרבנית מרת אביבה לב ע"ה
בת הגאון הגדול רבי משה הרשלה זצ"ל
נלב"ע ה' תשרי תשע"ח

טעם אחר: לפי שמי שמקיים מצוות סוכה יזכה לעתיד לבוא לסוכה של לוויתן ולחופה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים ואמרו חז"ל (במדבר כא ס"ב) אפילו הצדיקים לא יהיו כל אנפין שויין וכל צדיק נכוח מחופתו של חברו הגדול ממנו ע"כ נקרא חג הסוכות הלשון רבים לומר שאין סוכה אחת דומה לחברתה (בני יששכר שם).

חג הסוכות שבעת ימים

הטעם בשבעת ימים: כנגד שבעה רקיעים, וחג שמיני עצרת כנגד הארץ (הנר"א).

טעם אחר: זכר לשבעת ענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים ולכן עושים ז' ימים כל יום כנגד ענן אחר (המב"ש בספרו בית אלקים שער השמים).

נוי סוכה [קישושים]

מצווה ליפות הסוכה ולקשטה (א"ר בשם ס"ח רסג, משנ"ב תרלח ב בשם השלי"ה), וכל המרבה הרי זה משובח (בבב"ר יעקב תרלח ס"ק ט).

הטעם: משום זה אלי ואנוהו כדאמרין בגמרא בשבת (קלג, ב) התנאה לפניו במצוות עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה.

השל"ה (מסכת סוכה) כתב מצוה לעטר הסוכה... ולתלות בהן פירות חשובין כדי לחבב המצווה.

טעם אחר: דכתיב "תשבו" ולומדים תשבו כעין תדורו כמו שעושים בית עושים בסוכה (שו"ת מהרי"ו קצא). טעם אחר: לפי שנוי הסוכה עשוי להנעים עליו את ישיבתו בסוכה שתהיה ערבה לו (רשב"א בתשובה סימן נח).

תלית פירות בסוכה: יש נוהגים לתלות מיני פירות רימונים ענבים אגוזים ותפוחים, והטעם: לפי שכנסת ישראל נמשלה להם כדאיתה בסוכה יא (רמ"א תרלח ב). יש אומרים: שיש לתלות ז' מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (דרכי חיים ושלום).

תלית צנצנת מים: יש הנוהגים לתלות בסוכה צנצנת מים, והטעם: למען יזכרו בחג להתפלל על המים שהעולם נידון על המים וגם זכר לניסוך המים. (לוח דבר בעיתו ערב חג סוכות).

מקום תלית קישוטי הסוכה: שתולה נוי הסוכה בסכך צריך שיהיה בתוך ד' טפחים לסכך, והטעם: דבתוך מד' אינו פוסל את הסכך ליושב תחתיו כיון שבטל

לסכך (שו"ע תרלח ד), וכתב שם המשנ"ב (ס"ק טו), אע"פ שאין לאסור מדינא בנוי התלוי בריחוק ד' טפחים מהסכך אלא א"כ הוא ד' על ד', מ"מ חוששים שמא לא יקפיד ויהיה בו כשיעור כזה (שיעור ד' טפחים לחזו"א 38.4 ולר"ח נאה 32 ס"מ).

מקום גבוה: יש לתלות את נוי הסוכה במקום גבוה, **והטעם:** כדי שהקטנים לא יתלשו אותם בחג (ספר חסידים).

כל הקישוט בתוך ד' או חלקו: יש שכתבו שיש להחמיר שכל הקישוט יהיה בתוך ד' מ"פחים (ספר סוכה כהלכתו פ"ז עמוד 95 בשם בשם הגר"ש"א). **ויש שכתבו שעיקר שחלק העליון של הקישוט יהיה בתוך ד' מ"פחים**, ואם חלק מהקישוט יורד למטה מ"ד מ"פחים אין חשש (הגר"י קמניצקי זצ"ל אמת ליעקב על השו"ע תרכו בהערה, הגר"ש ואונגר קובץ מבית לוי).

לתלות קישוטים בחול המועד: מותר לתלות קישוטים בחול המועד בסוכה ובבית, **והטעם:** משום שאין בזה מעשה אומן והקישוט צורך המועד (הגר"ש"א קונטרס הלכות חול המועד ס' צה).

השתמשות בנוי סוכה: אסור להשתמש בנוי סוכה כל שבעה, **הטעם:** משום ביזוי מצווה שמשתמש בהם לדברי חול (שו"ע תרלח ב, משנ"ב שם ס"ק יב).

גדר נוי סוכה: כל שמניח הנוי בסוכה שישאר שם בקביעות לימות החג חשיב נוי שאסור בהנאה ואין צריך שיהיה דווקא מחובר (חוט השני עמוד רלג).

איסור מדרבנן או דאורייתא

איסור השתמשו בנוי הוא מדרבנן [בשונה מעצי הסוכה], **והטעם:** דדוקא בעצי סוכה המכשירים את הסוכה יש איסור מהתורה, אבל בנוי אין איסורו אלא דרבנן (תוס' שבת כב, א ד"ה סוכה).

עשית תנאי: אם עושה תנאי ואומר שאינו בודל מהם כל בין השמשות של שמונה ימים הרי זה מסתפק בהם (שו"ע תרלח ב) ומסתפק בהם כל זמן שירצה אפילו תלוים (משנ"ב תרלח ס"ק יט), **והטעם:** לפי שלא חלה עליהם קדושת הסוכה ולא נחשב כמותה (שו"ע שם).

צורת התנאי שיאמר איני בודל מהם כל בין השמשות או שיאכלם כל אימת שירצה, ולא יאמר איני בודל מהם כשיפלו והטעם: שמתוך שהוקצה בבין השמשות של כניסת החג הוקצו לכל החג, וכשמתנה לאוכלם כשירצה לא הוקצו בין השמשות כלל.

נפלו אף אם נפלו אסור להשתמש בהם, **והטעם:** כיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכל יום טוב, ואפילו נפלו בחול המועד אסור להשתמש בהם (משנ"ב תרלח ס"ק יג).

השתמשות בפירות שתלויים

אף המקטט את הסוכה באתרוגים או בשאר פירות אסור להשתמש בהם כל שמונה ימים אפילו נפלו בחול המועד (שו"ע תרלח ב).

להוריד הקישוטים מחמת הגשמים [כשלא עשה תנאי]

יש אומרים: שאף שלא עשה תנאי מותר להסיר את הקישוטים והסדינים מחמת הגשמים, **והטעם:** לפי שאיסור מלמול הוא רק בשבת ויו"ט משום מוקצה, משא"כ בחול המועד אין האיסור אלא השימוש והנאה דרך ביטול המצווה כגון להסיק את העציים, אבל הסרה בלי שימוש בהם לא מצאנו איסור בזה (הגר"ש"א שלמי מועד פרק כו ספר הסוכה בפסקים ממרן הגר"ש"א אות י).

ויש אומרים: שאסור שכיון שהסוכה נשארת ורק מסיר את הנוי הרי הוא כמי שמתיר את הציצית מהבגד שאסור משום בזיון (הגר"ח"ק בשם הגר"ש"א להורות נתן סימן מז אות ו).

ולמעשה: מי שלא התנה ויורד גשמים יכול לסמוך על דברי הט"ז שזה כאילו התנה ויוריד על דעת להחזיר אחר שיפסקו הגשמים, ובערב שמיני עצרת יוריד על דעת להחזיר בשנה הבאה (זמן שמחתנו בשם הגר"ש"א).

איסור מלמול

נפלו בשבת או ביו"ט, אסור למלמול, **והטעם:** משום שהוי מוקצה (שו"ע תרלח ב). וכשמפריע לאכילה כגון שנפל על השולחן לכתחילה ינער את המפה ואם לאו יכול למלמול **והטעם:** משום שמותר למלמול מוקצה לצורך אוכל נפש (פמ"ד מ"ז תרלח ד).

נוי סוכה שכתבו עליו דברי קדושה ונפל בשבת או ביו"ט נוי סוכה שנפלו אין לחזור ולתלותם בשבת ויו"ט, וכן אין למלמול ביד כדי להרימם, **הטעם:** כיון שהוקצה למצות נוי אסורים בשימוש.

נוי סוכה שכתבו עליו דברי קדושה

יש אומרים: כיון שכתבי קודש אלו מוקצים מדין נוי סוכה א"כ אסור להרים שאין בזיונם מתיר מלמול מוקצה, ויש לכסותם שלא יהיה בזיונם גדול ומותר למלמול על ידי מלמול מן הצד או לדעת המתירות על ידי גופו (חוט השני שבת ח"ג עמוד סח ד"ה תמונה).

ויש אומרים: שצריך להרימם אף שהם מוקצים, **והטעם:** משום בזיון כתבי הקודש (הגר"ש"א שלמי מועד פרק א ד), וכן צידד הגר"ש"א (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות י) שיתכן שמותר להרימם משום כבוד התורה, ונשאר בצ"ע למעשה.

נפלו בחול המועד: בחול מועד לא שייך איסור מלמול ואם נפלו מותר למלמול ולהחזירם למקומם (משנ"ב תרלח ס"ק יד).

להריח אתרוג שתלוי בסוכה

מותר להריח אתרוג שתלוי בסוכה, **והטעם:** משום שהוקצה רק לענין שלא יגע בו דאסור למלמול ולא הוקצה מלהריח (שו"ע תרלח ב).

תלית קישוטים המיועדים לחגי הנוצרים

י"א דשרי אע"פ שנעשים לשם חגי הנוצרים או לשם ע"ז, **והטעם:** משום דהזמנה לע"ז בלי מעשה אינו אוסר, ואפילו לגבוה אינו נאסר, ואף במקום שנעשה בבית חרושת לשם ע"ז דהוי יותר מהזמנה, הרי דבר ידוע שבית החרושת עושה לצורך כל דבר, ועוד אין כאן מעשה בידים דהכל נעשה על ידי מכונות אוטומטיות וא"כ אין מחשבתם פוסלת (שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן נז). ומיהו הגר"ש"א כתב דמכוער הדבר אך מותר להשתמש (הליכות והנהגות תשרי עמוד כה, פסקי שמועות עמוד פד).

תלית תמונות של רבנים

יש אומרים שאין לתלות תמונות של אנשים [רבנים], **והטעם:** משום ששורה על זה רוח רעה (יערות דבש א דרשו בפתחי תשובה יור"ד קמא ס"ק ו), **ויש אומרים:** שמי שתולה בביתו כל השנה רשאי אף לתלות בסוכתו, **והטעם:** דהוי בזה תשובו כעין תדורו (שו"ת שלמת חיים סימן חז).

תלית פסוקים: פסוקים החקוקים בפירות: אסור לחקוק בפירות פסוקים ולתלות אותם בסוכה, **והטעם:** לפי שבספרי יגיע לידי בזיון, וכן אסור מהמעם שאין לכתוב פסוקים מן התורה אלא א"כ יש בהם ספר שלם (משנ"ב תרלח ס"ק כח). **עברו והדפיסו:** עברו והדפיסו פסוקים מותר להשתמש ולתלות את הפסוקים.

"הושע נא"

תפילה שמתפללים בשעת ההקפות "הושע נא" מלשון ישועה, הושע את שאריתי ישראל, מכל הצרות הסובבים אותו בזכות התורה.. כל יום מימי חול המועד אומרים את "הושע נא" שלו כמבואר בסידורים (ערוה"ש תרס א).

יש שכתבו "הושע נא", "נא" דהיינו שמתפללים לזכות ולישועה באותם נ"א ימים שהם מר"ח אלול עד הושענא רבה שהו"ר הוא גמר ההתימה (חכמי אמת).

ביאור סדר ההושענות

כלל הוא: ההושענות של שבת לעולם דוחות את ההושענות של אותו היום, יש הושענות שנדרחות לגמרי, ויש מהם שנאמרות למחר.

הטעם בסדר הזה: לפי שפיוט "למען אמיתך" הוא כבוד השכינה, ושל "אבן שתיה" כבוד בית המקדש, לכן נקבעו לומר בשני ימים ראשונים (יו"ט ראשון ויו"ט שני של גלויות) וזאת בתנאי שאין סיבה לדחותם כגון כאשר הם חלים בשבת.

פיוט "אערוך שועי" נאמר בו "גילתי בצום פישעי", וביו"ט אין ראוי לאומרה דהוי כמו תחינה לכן קבעו אותו לומר קרוב ביותר ליו"ט היינו מיד אחרי שני הפיוטים הראשונים, ובתנאי שלא חל באותו יום שבת.

פיוט "אדון המושיע" הוא תפילה על המים והגשם לכן קבעו לאומרו ביום אחרון בערב הושענא רבה, כי נשמים בחג הסוכות אינם סימן ברכה.

בשבת אומרים תמיד "אום אני נצורה", פיוט המוקדש ליום השבת (לבוש תרס, ג).

זמן אמירת

יש מקומות שנוהגים לומר את "הושע נא" אחרי אמירת "הלל" (רב סעדיה גאון, ערוה"ש תרנ"ג, שערי תשובה תרנ"א ס"ק כ כתב דרך מנהג ירושלים, לוח א"י). והטעם: לפי שנמצא הלולב כבר בידו ואם מניחו כדי להתפלל מוסף נראה קצת כמעביר על המצוות (שו"ת אנ"מ ח"ג סי' צט).

ויש שאומרים אחר תפילת מוסף (טור תרס, ב"ח שם)

והטעם: לפי שהושענות רק מנהג משא"כ קריאת התורה ומוסף לפיכך יש להקדים את החובה למנהג (אנ"מ שם).

טעם אחר: על פי המשנה (סוכה פרק ד' משנה ה) ואתו היום (בהו"ר) מקיפים את המזבח שבעה פעמים בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח משמע שהקפות במקדש היו סמוך לשעה שנפטרים לבתיהם (ב"ח תרס ד"ה ורב). יש שנהגו לומר את הושענות של ימות השבוע אחר הלל ושל שבת והו"ר אחר מוסף (וכן נהג החו"א דינים והנהגות סי' כד סי' מז).

צורת אמירת הושענות

מתחיל להקיף הבימה באות ראשון מאותיות א' ב' ומסיימים באות ת' (מטה משה תקמ"ח). לפני כל אות אומר "הושע נא" וכן לאחריו (מטה משה שם).

מנהג הגר"א: במעשה רב (רכה) כתוב שאומרים בכל אות הושע נא – אלא שמנהג הגר"א הוא לאומרם פסוק בפסוק היינו החזן אומר אות והצבור חוזר אחריו, בספר יסוד ושוורש העבודה (שער איתן פרק טו) כתב שמעלת אמירת ההושענות הוא דווקא בשעת הקפה.

ומסיימים "אנו והו הושיעה נא", כהושעת אלים בלוד" ומסיימים "למען דעת" בקול רם.

נהגו לכבד את מי שאין לו לולב להחזיק הספר בשעת הקפות.

נהגו להקיף את הבימה של הבית כנסת בכל יום עם הלולב פעם אחת (שו"ע תרס א).

הטעם: זכר למקדש בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרים "אנא ה' הושיעה נא" "אנא ה' הצליחה נא" (סוכה מה, א) (בהושענא רבה מקפים ז' פעמים זכר למקדש) (שו"ע תרס א סי' שם).

באמירת "הושע נא" נוהגים להעלות ס"ת על הבימה (שו"ע תרס א).

פתחת ההיכל: פותחים הארון בשעת הושענות ומוציאים את הס"ת ומשאירים פתוח עד אחר אמירת הושענות (קיצור שולחן ערוך קלו יא, מועד לכל חי סי' כג ס"ק קג).

"מעלים על הבימה" הטעם שמעלים על הבימה: לפי שבמקדש היו מקיפים את המזבח ואנו מקיפים את התורה לומר שאין לנו שויר אלא התורה הזאת.

טעם אחר: לפי שהספר תורה מכפר לנו כמזבח, ובמקדש היו עושים הקפות מסביב המזבח.

הטעם שאוחז הס"ת בידו על הבימה: לפי שהס"ת מכפר עלינו כמזבח (פמ"ד תרס).

מקיפים את הבימה (שו"ע תרס א, לבוש שם ב): הטעם: מסביב לבימה משום שהבימה נשארת לנו במקום מזבח כדאמרינן (מגילה לא, ב) א"ל אברהם אבינו לפני הקב"ה רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם א"ל הקב"ה לאברהם אבינו שכל זמן שיהיו קוראים בניך לפני בסדר הקרבנות מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני (קונטרס אחרון בשם הגר"א, משנ"ב תרס א).

מקיפים את הבימה מצד ימין (שו"ע תרס א), והטעם: שכן אמרו (סוטה טו, ב) כל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא לימין (לבוש תרס ב).

אחיזת הלולב בימין ואתרוג בשמאל גם בשעת הקפות: ורבים אינם נוהרים בזה מחוסר ידיעה (א"ר תרס ל, משנ"ב שם ס"ק טו).

ויש ללמד זכות על מי שאינו נוהג כן דפעם היה אפשר להיזהר לפי שהיו מתפללים בלי סדורים, משא"כ בימינו שאוחזים הסיידור ביד שמאל א"א לאחוז בה גם את האתרוג (יפה ללב ח"ב, חיים וברכה אות קפח).

מי שאין לו לולב אינו מקיף (שו"ע תרס ב). הטעם: כמו שאין מקיפים בשבת כיון שלא נוטלים לולב בשבת (טור תרס בשם רש"י). טעם אחר: דעיקר הקפה היא עם לולב (ברכ"י אות א).

כל מי שיש לו לולב ואתרוג ואינו מקיף רעה הוא עושה (אלף למטה תרס ג), יש שכתבו הטעם משום דהוי פוגם ונפגם (פ"ת תר"ס"ק ב שהביא מעיקרי הד"ט לג אות י בשם המקובלים) ואם מחזיק ס"ת על הבימה בשעת הקפות לא יקיף כי ענין גדול הוא להחזיק הס"ת בידו (קונטרס אחרון תרס ס"ק ב).

מתפלל יחידי: המתפלל יחידי אינו מקיף, והטעם: דהקפה שייכת רק בציבור (בכורי יוסף תרס ס"ק ב, א"א בוטשאטש תרנ"א ח).

אין מי שיחזיק הס"ת: בימי החג שאומרים הושענות אם כל הקהל רוצה להקיף בלולביהם ואין מי שיחזיק הס"ת באמצע על הבימה יניחיהו על הבימה וישאר כך עד גמר הקפות (הגרשו"א הליכות שלמה ח"א תפילה פרק י"ב).

אחיזת הלולב בגמר הושענות מנהג אנשי מעשה להחזיק הלולב עד אחר קדיש, והטעם: כדי שלא יראה כמשאו להשליכו מיד אחר הושענות (בכורי יעקב תרנב ס"ק ד).

הושענות – הושענה רבה

מצוות ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא, יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח – בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים אנה ה' הושיעה נא אנה ה' הצליחה נא – ואותו היום היום השביעי של סוכות מקיפין את המזבח שבע פעמים (סוכה מד, א).

ענפי הערבות נקראות הושענות: והטעם שנקראות בשם הושענות, לפי שאומרים עליהם הושענות (לבוש תרסד ו).

הושענות גדולת [מורביות] יש שנהגו לקחת הושענות גדולות זכר למקדש כמבואר ברש"י בסוכה (מד ע"ב ד"ה עלה) וז"ל והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצווה בעין יפה, והיו נוי מצווה (חיי אדם כלל קנ"ג). וכן כתב בספר אמרכל (סוף הלכות סוכה ולולב) "ערבה של מקדש היתה של י"א אמות כגובה של המזבח" ולכן צריך שיקח ערבה יפה וגסה וארוכה וזה שיסד הפייטן "עומסי ערבה להקיף מזבח" (הובא בא"ר תרסד מז).

מספר ערבות בהושענות: טוב לבתחילה ליקח ג' בדין (משנ"ב תרסד ס"ק מז). ובשם האר"י בעי ה' בדין והכי נהגינן (משנ"ב שם ס"ק מז), והטעם: כנגד ה' גבורות (משנ"ב שם ס"ק מז).

קשירת ההושענות

המנהג הוא לקשור את ההושענות כדעת הרמ"ז (ערוה"ש תרסד ג, משנ"ב תרסד ס"ק מז).

במה לקשור: יש שנהגו לקשור בעלי לולב, והטעם: ע"פ המנ"א (תרסד ס"ק ד) שבעלי לולב אין לחוש להציצה

עלי ערבה: בלוח א"י הביא שהגר"י"ש סלנט היה אוגד בגבעולי ערבה דווקא. חוט או גמי: יש שקשרו בחוט או גמי וראוי להניח מן הקשירה מקום פנוי לאחזקת היד ובשעת החביטה לא יאחו במקום הקשר (וכן נהג הגר"י קניבסקי אורחות רבנו ח"ב עמ' דש).

זמן לקיחת ערבות

השל"ה כתב וכן נהגו שמניע "לתענה אמונים" מניח הלולב וייקח הערבה, והטעם: לפי ששם מזכירים הרבה על המים וערבה גדלה על המים (משנ"ב תרסד ס"ק כב). האר"י כתב שיקח ויחבט אחר קריש תתקבל (משנ"ב שם ח).

לוקחים הערבה לברכה (שו"ע תרסד ז)

הטעם בלקיחה לבד: כדי להכיר שהיא חובה בפני עצמה (לבוש תרסד).

נהגו בלקיחתה לנענע הערבה

והטעם: לפי שערבה מצוותה בחבטה, ונחלקו הפוסקים מהו חביטה, יש אומרים: חביטה היינו נענוע, ויש אומרים: חביטה היינו לחבט בקרקע, ולכן עושים שתיים מנענעים ובגמר הושענות חובטים בקרקע (חיי אדם כלל קנ"ג)

עיקר לקיחת ערבות במקדש הלכה למשה מסיני ובגבולין מדרבנן הטעם בלקיחת ערבות זכר למקדש שהיו לוקחים ביום האחרון ערבות על גבי מזבח (משנ"ב תרסד ס"ק יא).

"ומנענעים לכל צד ואין מברכים עליהם" (משו"ע תרסד ד)

הטעם שאין מברך: לפי שנחלקו בגמרא (סוכה מד ע"ב) מי תיקן מנהג הושענות, ר' יוחנן אמר יסוד נביאים פירוש חגי זכריה ומלאכי יסדהו ולכן צריך לברך, ור' יהושע אמר מנהג נביאים היא פירוש מנהג בעלמא שנהגו כן ואין מברכים עליה, ופסק הר"י (כב, ב ד"ה איתמר) דאין מברכים כדר"א בר' צדוק דחביט חביט ולא בירך (טור תרסד ס"ק ג). והטעם שאין מברכים על מנהג לפי שלא שייך לברך על זה וצונו (לבוש תרסד ד, משנ"ב שם ס"ק יב), טעם אחר שאין מברכים: לפי שאין בזה מעשה נמור (ערוה"ש תרפד ב).

ומרבים בתפילות ובתחנונים כמבואר בסידורים, ובסוף תפילה זו חובטים ואומרים ג' פעמים כל מבשר מבשר ואומר,

ומן החביטה: המנהג המצוי בבני אשכנז כמו שכתב בלוח א"י שחובטים בגמר הושענות לפני קריש תתקבל.

ויש שנהגו לחבט אחר קריש (עין באר היטב תרס בשם האר"י, מנהג חב"ד).

הטעם בחביטה

לבער הדין ולהורידו עד עפר (משאת בנימין בשם הוהר פרשת צו).

טעם אחר: משום שמחה דכתיב (דברים מז יד) "ושמחת בחגיך" (לבוש תרסד ג).

טעם אחר: לפי שעלי ערבה דומים לפה ובחביטתנו אותה בקרקע אנו רומזים שכל פה שיקום עלינו לקטרג לא יוכל עלינו ויפול ארצה (תשובות הנאונים שע"ה סימן שמא).

חביטת הערבות: ומה שנהגו חבט עד שיפלו כל העלים הוא מנהג של תינוקות משום שמחה (חיי אדם קנ"ג ג).

האר"י כתב שאין ענין להוריד העליון, ואין מקום לחביטה על כלים, אלא רק בקרקע וכן נהגו גדולי הדור.

ולדינא כתב המשנ"ב לחבט תחילה ה' פעמים על הקרקע, והטעם בה' פעמים כדי למתק ה' גבורות (האר"י סוד הצלם ס"ד) ואחר כך לחבט גם על הכלים להסיר העליון, והטעם: דחשש לדברי המהרי"ט שסובר שחבטה היינו שיכה עד שישיר עלים, (וא"צ להסיר כל העלים) שהוא סימן לכלוי הדין (משנ"ב תרסד ס"ק יט).

הטעם בסדר הזה חביטה על הקרקע ואח"כ על הכלים: לפי שכשיסיר העלים (על הכלים) יכול להיות שיוסר כל העלים וכבר נפסלה הערבה ולא יוכל לקיים עוד מצות חביטה על הקרקע (שער הציון תרסד ס"ק יב בשם בכורי יעקב).

הטעם שקבעו הושענא רבה ליום אחרון של החג

לפי שגם במקדש היה זה יום קדוש לפי שביום זה הקיפו את המזבח ז' פעמים (ט"ז תרסד א).

טעם אחר: לפי שיום זה הוא מיוחד מכל הימים לפי שדוחה שבת, שאם חל יום זה בשבת נוטלים ערבה, כגון בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראייה שלא היו דוחים אד"ו והיה יכול לבוא יום א' דסוכות ביום א' היה ערבה דוחה שבת וכשרצו רבנן לקבוע יום אחד בגבולין קבעו היום המיוחד יותר לערבה (בית יוסף תרסד ב, לבוש תרסד ב).

ועוד: לפי שהוא יום חתימת הדין על המים וכדי להרבות תחנונים (לבוש תרסד ב) ודווקא ערבה לפי שהיא גדלה על המים וביום זה נידונים על המים (נהגות מוהר"א אזולאי שם ד).